

AZ ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁS TERVSZERŰ ÖSSZEANGOLÁSA
A KOHÓ ÉS GÉPIPARI SZAKKÖNYVTÁRI HÁLÓZATBAN
Györe Pál

I. Az állománygyarapítás összehangolásának indokai

A könyvtári hálózatok s a szakkönyvtárak kisebb-nagyobb csoportjai közötti együttműködésnek világszerte egyik legnehezebb problémája az állománygyarapítás összehangolása - elsősorban a külföldi beszerzések terén /1/. Igen nyomós indokok alapozzák meg azt a véleményyt, hogy a szakkönyvtárak egymástól elszigetelve, mintegy önállósra berendezve, ma már nem végezhetnek kielégítő munkát, mert egyedül nem tudnak megküzdeni az egyre növekvő feladatokkal sem az állománygyarapításban, sem a feldolgozásban, sem a tájékoztatásban.

Az állománygyarapítás összehangolásának szükségességét a következő főbb szempontokkal, érvekkel bizonyíthatjuk:

1. a "szakirodalmi áradat" olyan méretűvé vált, hogy a könyvtárak semmi esetre sem szerezhetik be mindazt, amire szükségük volna;
2. a raktári férőhelyek olyan rohamosan telnek meg, hogy a beszerzést feltétlenül korlátok közé kell szorítani /még akkor is, ha az ún. "tömör raktározással" maximális helykihasználást lehet megvalósítani/;
3. a beszerzésre - főképpen a devizaigényes beszerzésre - fordítható költségkeret általában szigorúan megszabott, ezért nem lehet válogatás és értékelés nélkül, a gazdaságossági és takarékosági szempontok figyelembe vétele nélkül vásárolni;
4. a könyvtári személyzet általában nem elegendő a beszerzett nagy mennyiségű - és sok esetben felesleges! - szakirodalom feldolgozására; a drágán vásárolt szakirodalmi dokumentumok egy része feldolgozatlanul, felhasználatlanul hever a polcon;
5. a tervszerűtlen állománygyarapítás miatt fontos szakirodalmi dokumentumokat esetleg egyáltalán nem szereznek be, vagy pedig olyanokat szereznek be, amire egyáltalán nincs szükség; ez természetesen a műszaki fejlesztési feladatok megoldását hátráltathatja;

6. Súlyosan sérti a könyvtári hálózati elvet és a szocialista tervszerűséget, ha a könyvtárak nem törekednek összefogásra, meghatározott szempontok szerint vállalt, kötelező együttműködésre az állománygyarapításban.

Ezek a főbb indokok is elég meggyőzően tanúsítják, hogy az állománygyarapítás terén elodázhatatlanul szükség van a tervszerűen összehangolt szervezés kialakítására.

II. Az állománygyarapítás jelenlegi helyzete

Alapos, mélyreható elemzésre volna szükség ahhoz, hogy megállapíthassuk a szakkönyvtárak állományának jelenlegi összetételét, helyzetét, s az elemzés eredményeképpen jellemezni, értékelni tudjuk állománygyarapítási politikájukat, gyakorlatukat. Ezt az elemző munkát okvetlenül el kell végezni a műszaki termelési könyvtárhálózatra vonatkozóan, hiszen ennek a hálózatnak állománya az, amely a legnagyobb mértékben kihat a műszaki fejlesztésre. Az országos távlati tudományos kutatási terv részére kidolgozott könyvtártudományi kutatási tematikában szerepel néhány olyan tárgykör, amely az állomány és az állománygyarapítás vizsgálatára vonatkozik /2/; ezeket a vizsgálatokat - lehetőség szerint - gyorsan el kellene végezni a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, az OMK és a műszaki termelési könyvtárhálózati alközpontok képviselőiből alakult munkabizottságok létrehozásával s a munka tervszerű megosztásával és ütemezésével. Ezt a munkát be kellene illeszteni az előbb említett könyvtártudományi kutatási tematika 5.1 pontjába, amely a tudományos könyvtárak állományának és szerzeményezési gyakorlatának vizsgálatára vonatkozik, különös tekintettel a "szakirodalmi áradatra", valamint a termelés és az oktatás igényeire. Ez a vizsgálat teszi majd lehetővé, hogy tudományos alapon tervezzük meg az állománygyarapítás összehangolását.

Az állománygyarapítás terén tervszerűen kialakított, meghatározott elvek szerint működő összehangolásra eddig nem került sor sem a műszaki termelési, sem pedig a műszaki felsőoktatási, az akadémiai és tudományegyetemi könyvtárhálózatokban /ezek vannak legszorosabb kapcsolatban a műszaki termelési hálózattal/. A hazai helyzetet alighanem még fokozottabban jellemzi mindaz, amit 1960 elején a csehszlovák helyzetről olvashattunk: "Ha közelebbről szemügyre vesszük a csehszlovák könyvtárak állományának fejlődését, sok átírdést, felesleges duplicitást és multiplícitást, ösztönösséget és tervszerűtlenséget tapasztalunk. Igen nagyarányú, felesleges és nem gazdaságos, sőt káros átfedés tapasztalható a különböző típusú tudományos könyvtárak állományában ... Előfordul, hogy a könyvtárak pénzt és munkaterőt pazarolnak olyan anyag vásárlására és feldolgozására, mely végül is használatlanul a polcokon hever. A könyvtárak raktárait olyan nagymennyiségű fölös anyag foglalja le, hogy az elkövetkezendő években nem lesz hely a kurrens könyvanyag elhelyezésére. Nem kellene féltünk a gyökeres beavatkozástól, s nagyszabású akciót kellene indítanunk a könyvállomány duplum- és többes példányainak kiiktatására" /3/. Ez a diagnózis, amely - ismétlem - a hazai könyvtárakra még inkább érvényes, jól jellemzi az állománygyarapítás összehangolásának súlyos szervezeti betegségeit, amelyeket mielőbb orvosolnunk

kell, ha azt akarjuk, hogy szakkönyvtáraink állománya szervesen illeszkedjék a szocialista népgazdaság, a műszaki fejlesztés, az ötéves terv és a huszéves távlati fejlesztési terv igényeihez.

III. Az állománygyarapítás összehangolásának szervezeti formái

Az 1956-os könyvtárügyi törvény és ennek végrehajtási utasítása meghatározta a könyvtárak hálózati elvét, és megjelölte azokat a feladatokat, amelyeket a hálózatok központi könyvtárainak el kell látniuk. A központ feladata - többek között - a hálózatához tartozó könyvtárak fejlesztési terveinek, állománygyarapításának, külföldi könyv- és folyóiratbeszerzési terveinek összehangolása és ez utóbbiak megküldése a művelődésügyi miniszterhez, a többi hálózat beszerzési terveivel való egyeztetés végett. Kimondja az utasítás azt is, hogy azokat a hálózatokat, amelyeknek könyvtárai különböző minisztereknek /országos hatáskörű szervek vezetőinek/ a felügyelete alatt működnek, szaktárcánként megszervezendő hálózati alközpontok útján kell irányítani /4/; ilyen a műszaki termelési hálózat, amelynek területén az 1958-as rendelettel létrejöttek, vagy újjáalakultak az alközpontok /5/. A hálózati központ - a könyvtárügyi törvény szerint - bizonyos irányító funkciókat az alközpontokra ruházhat. Az előbb említett rendelet az alközpontok feladatai között nem sorolja fel az állománygyarapítás összehangolását. Viszont a műszaki termelési könyvtárhálózati alközpontok feladatainak ellátására az OMK által 1958 elején kidolgozott és a Műszaki Könyvtárügyi Tanács elé terjesztett "Irányelvek" a külföldi könyv- és folyóiratbeszerzés irányítását, a devizaigényes beszerzések összehangolását alközponti feladatként jelölik meg /6/. Az a furcsa helyzet alakult tehát ki, hogy az alközpontok egyik legfontosabb feladatát rendelet nem szabályozza - az Irányelvek ugyanis nem tekinthetők kötelező erejű előírásnak.

Nem kétséges, hogy a műszaki termelési könyvtárhálózati központjának, az OMK-nak és az alközpontoknak közös erőfeszítéssel azon kell munkálkodniuk, hogy az 1956-os törvényt az állománygyarapítás összehangolásában is végrehajtsák, és megszüntessék az e téren uralkodó zűrzavaros és kissé felelőtlen helyzetet. Az OMK könyvosztályának vezetője 1958 elején a Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatójában közölt cikkében már rámutatott arra, hogy a könyvtári törvény ellenére az állománygyarapítás összehangolására komolyabb lépések nem történtek /7/. A szakkönyvtárak hatalmas összegeket költenek a külföldi kiadványok beszerzésére - "minden tényleges tartalmi ellenőrzés nélkül. Az ellenőrzés ugyanis, amely a főhatóságok részéről az un. engedélyezés /"pecsételés"/ formájában jelentkezik, az esetek döntő többségében csupán a deviza- és forintkeretek betartását kíséri figyelemmel, és csak igen kevés helyen terjed ki a megrendelésre feladott kiadványok érdemi bírálatára".

Nagy nyomatékkal hangsúlyozzák az állománygyarapítás összehangolásának szükségességét és a tervszerinti kooperáció szervezeti formáinak kialakítását könyvtárügyünk második ötéves tervének Irányelvei is /8/. Az Irányelvek VII. fejezete szerint: "Nagyobb gondot kell fordítani a szakkönyvtárak állományára mind az iparban, mind pedig azokban a mezőgazdasági üzemekben, ahol szakkönyvtár létesíté-

GYÖRE P.: AZ ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁS ÖSSZEANGOLÁSA

se szükséges. Valamennyi könyvtár típus állománygyarapításában le kell küzdeni a mechanikus mennyiségi szemléletet, és el kell érni, hogy csak a funkciójuknak megfelelő művekkel gyarapítsák állományukat". Az Irányelvek az állomány minőségi összetételének javítása érdekében előírják, hogy "a tudományos és szakkönyvtárak állománygyarapítási politikáját alapvetően a távlati kutatási, szakosítási és termelési tervekre kell alapozni; ki kell fejleszteni a gyűjtőköri szempontból rokon könyvtárak közötti állománygyarapítási kooperációt. A megosztott állománygyarapítás elvét az egyes hálózatok között is biztosítani kell. Kísérletet kell tenni a szomszédos államokkal való beszerzési kooperáció kiépítésére a külföldi kiadványok tervszerűen megosztott beszerzését és átkölcsönzését illetően; folyamatosan vizsgálni kell a külföldi irodalom kihasználtságát, és minimálisra kell szorítani a kihasználatlan beszerzéseket".

Az ismertetett törvények, rendeletek, irányelvek közvetve vagy közvetlenül megszabják azokat a szervezési formákat, amelyekben az állománygyarapítás összehangolása megvalósítható. Mivel hazánkban is, mint a szocialista országokban általában, a könyvtárak a hálózati elv alapján végzik együttműködési tevékenységüket, az állománygyarapítás koordinálását is ebből az elvből kiindulva, a hálózatok jelenlegi helyzetét figyelembevéve kell megszerveznünk.

Az összehangolást több lépcsőben s két irányban: felülről lefelé vagy alulról felfelé kiinduló szervezéssel lehet megvalósítani. A műszaki termelési hálózat sajátosságait figyelembevéve, az egyes szervezési lépcsők a következők lehetnek, alulról felfelé irányulva:

1. a vállalatok és intézetek közötti koordinálás iparigazgatósági vagy iparágazati csoportosításban, ágazati központi összehangoló szerv irányításával;
2. iparigazgatóságok, iparágazatok közötti koordinálás a hálózati alközpont irányításával;
3. a szaktárcák közötti koordinálás az OMK irányításával és az alközpontok közreműködésével;
4. a műszaki tudományokban és ezek alaptudományaiban érdekelt könyvtárhálózatok - a műszaki felsőoktatási, akadémiai, tudományegyetemi, mezőgazdasági, közgazdasági hálózat - közötti koordinálás az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság irányításával a Művelődésügyi Minisztérium, az Országos Könyvtárügyi Tanács, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és természetesen az érintett könyvtárhálózati központok közreműködésével;
5. a szocialista államok közötti koordinálás a népgazdasági tervek egyeztetése alapján, a KGST keretében erre a célra létrehozott bizottság irányításával, az egyes államok műszaki fejlesztési vagy ennek megfelelő bizottságai közreműködésével.

A sorrend - amint jeleztem - meg is fordítható. Valószínű azonban, hogy az alulról felfelé irányuló szervezés a könnyebben megindítható és megvalósítható, annál is inkább, mert az iparági szervezésre már vannak kezdeményezések, s a KGM területén kiépítendő mű-

szaki tájékoztatási szervezet egyik megjárt az ágazati műszaki tájékoztató szervek /irodák/ fogják alkotni /9,10/.

A rokon rendeltetési könyvtárak együttműködésén alapuló hálózati szervezési formán kívül elképzelhető más szervezeti megoldás, vagy többféle elv és szempont összekapcsolását érvényesítő szervezési forma is. Egyik ilyen szervezési forma a regionális szervezés, amely valamely kisebb területen valósítja meg az esetleg több hálózathoz tartozó könyvtárak együttműködését. A vidéki ipari centrumok /pl. borsodi iparvidék/, továbbá az egyre fokozódó vidéki ipartelepítés indokoltá teszi, hogy az állománygyarapítás összehangolásának regionális szervezését, továbbá a hálózati és területi együttműködés elvi és gyakorlati problémáit alaposan megvizsgálják, és ésszerűen kialakítsák az állománygyarapítási érdekek összeegyeztetését.

Borsod megyében a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár műszaki részlegét létesít ez év végén; a részleg feladata a megyei műszaki és agrotechnikai tájékoztatás és propaganda fejlesztése, a műszaki irodalom megyei felhasználásának előmozdítása, fokozása; ebből a célból a Könyvtár műszaki részlege szoros kapcsolatot épít ki a társadalmi szervekkel, vállalatokkal, intézetekkel. Az állománygyarapítás terén figyelemre méltó kezdeményezés, hogy "szerzeményezési tanácsot" kívánnak létrehozni a legjobb szakemberekből, amely az állománygyarapításban irányító szerepet vállal. A tanács létrehozásában a MTESZ Borsod-megyei Intéző Bizottsága is közreműködik /11/.

A regionális együttműködésre külföldön igen sok példa van. A könyvtártudományi irodalomban nagyszámú cikk foglalkozik az együttműködő könyvtári csoportok tevékenységével; az állománygyarapítás koordinálásának helyes megszervezése érdekében feltétlenül tanulmányoznunk kell külföldi tapasztalatokat is. Nagyon tanulságosak lehetnek számunkra az együttműködés megszervezésének országos és nemzetközi megoldási módjai is, mint például az amerikai Farmington terv vagy a skandináv országok közötti együttműködésre létrejött SCANDIA-terv /12, 13/.

IV. Az állománygyarapítás koordinálásának elvei, feltételei

Mint a könyvtárak közötti együttműködés minden területén, az állománygyarapítás összehangolásában is meg kell teremteni bizonyos feltételeket ahhoz, hogy az együttműködés megindulhasson, és sikeresen működjön. Az állománygyarapítás összehangolásának főbb elveit, feltételeit az alábbiakban foglaljuk össze:

1. Az együttműködést elhatároló és következetesen végrehajtó szándék; ez a szándék olyan etikai magatartást jelent, amely elismeri, hogy a közösségi érdek megelőzi az egyéni érdeket. Ennek megfelelően a könyvtárak együttműködésében az egyéni olvasói érdeket alá kell rendelni a vállalati érdekeknek, a vállalati érdeket az iparági érdekeknek, az iparági érdeket alá kell rendelni a szakminisztériumi érdekeknek, a szakminisztériumi érdeket alá kell rendelni az országos műszaki fejlesztési, népgazdasági érdekeknek, s végül a népgazdasági érdeket alá kell rendelni a szocialista tábor közös gazdasági,

fejlesztési érdekeinek.

Az érdekeknek ez a hierarchiája s ennek szigorú megtartása teszi lehetővé, hogy az állománygyarapításban is érvényesüljön a szocialista együttműködés szelleme.

2. A szakkönyvtárak gyűjtőköreinek pontos meghatározása; a gyűjtőkört az éves, öt éves és a husz éves távlati fejlesztési terv ismeretében kell kialakítani olyképpen, hogy el kell készíteni az egész műszaki termelési könyvtárhálózat "gyűjtőkori kódexét", és ezt össze kell hangolni a rokon hálózatok gyűjtőkörével. A gyűjtőkörök összeállítása után el kell készíteni az alközponti s ezen belül az iparági és vállalati felosztást; az így meghatározott gyűjtőkör szerinti állománygyarapítást rendeletileg kötelezővé kell tenni.
3. Az állománygyarapításban azt az alapvető elvet kell érvényesíteni, hogy a műszaki termelési könyvtárhálózat beszeressen minden olyan fontos szakirodalmi dokumentumot, ami a műszaki fejlesztési feladatok megoldását előmozdítja - és megfordítva: ne szerezzen be olyan dokumentumokat, amelyeket a feladatok megoldásához nem lehet felhasználni; a gyűjtőkörök és a fejlesztési tervek ismeretében a beszerzésekről úgy kell dönteni, hogy minden szakirodalmi dokumentum először oda kerüljön, ahol a dokumentumban foglalt szakismeretek felhasználására a legsürgősebben van szükség; ezzel kapcsolatban gondosan mérlegelni kell a többszörös beszerzés indokoltságát, különösen a devizaigényes szakfolyóiratok beszerzésében.
4. A gyűjtőkörök kialakításában s a beszerzésekről való döntésben figyelembe kell venni a tudományok fejlődésének azt a sajátosságát, hogy az egyre fokozottabb specializálódással, differenciálódással egyidejűen a tudományok "különböző ágazatai összefonódnak, áthatják egymást, érintkezési pontjaikon hibrid tudományok keletkeznek" /14/. A tudományok specializálódása megkönnyíti, hibridizációja nagymértékben megnehezíti a gyűjtőkörök elhatárolását és a beszerzésre kiválasztott dokumentumok gyűjtőkori besorolását. A szakirodalmi dokumentumok jelentős része ugyanis olyan jellegű, hogy komplex, több gyűjtőkörbe sorolható ismereteket tartalmaz, ezért szakosítása, profilozása nagy körültekintést követel.
5. Az állománygyarapítás koordinálásának alapvető feltétele, hogy az együttműködő könyvtárak lehetőleg gyorsan értesüljenek egymás beszerzéseiről, és hogy használhassák is mindazokat a dokumentumokat, amelyeket a többi könyvtár szerzett be.

Ez a feltétel csak akkor teljesülhet, ha megfelelően kiépített központi katalógus, eredményesen működő könyvtárközi kölcsönzés és gyorsszolgáltatásokra is képes sokszorosító, fotoapparátus támogatja, segíti elő az együttműködést.
6. A már meglévő állomány tervszerű összehangolásának, esetleges újra elosztásának, a kihasználatlan állomány használhatóvá tételének fontos eszköze az együttműködő könyvtárak főlős, nem használt állományából létesített letéti könyvtárak.

Ilyenek szervezésével - esetleg alközpontként - a jövőben komolyan foglalkoznunk kell a jelenleg meglévő és nem teljes mértékben felhasznált állomány legalább is egy részének használhatóvá tételére érdekében.

Az állománygyarapításnak ezen legfontosabb alapelvei, feltételei igen sokrétű, bonyolult problémát jelentenek, s megoldásukra valószínűleg hosszabb kísérleti időszak után lehet majd megtalálni a végleges, helyes módszert és szervezési formát.

V. Az állománygyarapítás koordinálása szakirodalmi dokumentumok szerint

A műszaki könyvtárak állománygyarapítása ma már nem korlátozódhat a hagyományos dokumentumfajtákra, hanem ki kell terjednie minden olyan dokumentumra, amely műszaki ismereteket tartalmaz. A szakkönyveken és folyóiratokon kívül gyűjteniük kell kutatási, kongresszusi, tanulmányi jelentéseket, doktori /kandidátusi/ értekezéseket, szabadalmakat, szabványokat, prospektusokat, - s mindezeket a dokumentumokat figyelembe kell venni az állománygyarapítás összehangolásában. Az egyes dokumentumfajták beszerzésére vonatkozóan az alábbi főbb szempontokat kell érvényesíteni.

1. A szakkönyvek beszerzésének koordinálását első lépcsőben a devizaigényes rendelések terén kell megvalósítani; később ki kell terjeszteni a koordinálást a szocialista országokból származó könyvek beszerzésére is /15/.

A devizaigényes rendelésekben azt az elvet kell érvényesíteni, hogy minden felhasználható értékes könyv megrendelésre kerüljön; a példányszámok megállapításában a gazdaságossági, takarékosági szemponttal együtt figyelembe kell venni, hogy a könyv tartalma mennyire homogén vagy heterogén /tehát több területet érintő/, továbbá - ismerve a fejlesztési és kutatási tervekre megszabott határidőket - hogy a könyvnek kb. mennyi ideig kell feltétlenül azon a helyen maradnia, ahová megrendelik, vagyis mikor kezdődhet meg könyvtárközi forgása, és ez milyen sebességgel történhet.

2. A szakfolyóiratok beszerzésében abból az elvből kell kiindulni a beszerzés koordinálásában, hogy az idő szerint rendkívül kevés a Magyarországra, illetve a műszaki termelési könyvtárhálózat könyvtáraiba érkező műszaki folyóiratok száma /16/. Feltétlenül szükség van tehát arra, hogy a sokszoros rendeléseket csökkentsük, és a folyóiratféleségek számát növeljük.

A folyóirat rendelések terén különösen fontos, hogy a koordinálást lehetőleg már az első lépcsőben kiterjesszük az egész műszaki termelési hálózatra és mindazokra a hálózatokra, amelyek műszaki-tudományos folyóiratokat beszerznek.

3. A kutatási és kongresszusi jelentések megrendelésében figye-

lembe kell venni, hogy ilyen jellegű dokumentumok nagy számban érkeznek csere után is /különösen az egyetemi és akadémiai hálózatokba/, a rendelkezések elbírálásában, összehangolásában a cserét folytató könyvtárak, intézetek együttműködését feltétlenül biztosítani kell, elsősorban a devizaigényes rendelkezésekre vonatkozóan.

4. A külföldi devizaigényes szabványok megrendelése alközponti engedély alapján az Országos Szabványügyi Hivatalon keresztül történik. Meg kell vizsgálni, hogy egyáltalán szükség van-e szabványok rendelésére, mivel az OSZH-nak a külföldi szabványokból teljes gyűjteménye van; a vállalatok tehát az OSZH ténylegéről másolatot készíthetnek. Csak olyan szabványok megrendelést kell engedélyezni, amelyek az OSZH szabványgyűjteményében nem szerepelnek; a koordinálásban az OMK szabványgyűjteményét is figyelembe kell venni.

VI. Az állománygyarapítás koordinálásának megszervezése a kohó- és gépipari szakkönyvtári hálózatban

Az előzőekben ismertetett szempontok és elvek alapján a kohó- és gépiparban az állománygyarapítás összehangolásának megszervezésekor az alábbi főbb feladatokat kell megoldani.

1. Az összehangolás megszervezését iparági /iparigazgatósági/ szinten kell megkezdeni. A szervezést a közeljövőben megalakuló ágazati műszaki tájékoztató irodáknak kell végezniük az alközpont irányításával.

Az iparigazgatósághoz, ágazati irodához egyelőre nem tartozó vállalatok állománygyarapításának összehangolását közvetlenül az alközpont végzi.

2. Minden iparágban állománygyarapítási munkabizottságot kell létrehozni az ágazati és vállalati tájékoztató irodák /részelek/ munkatársaiból. Azokban a vállalatokban, amelyekben tájékoztató irodák egyelőre nem működnek, a könyvtári bizottságok tagjaiból kell valakit delegálni az állománygyarapítási bizottságba. A bizottságba minden olyan vállalatból kell egy tagot delegálni, amely devizaigényes dokumentumokat rendel. A bizottság elnökét az iparigazgatóság műszaki osztályának vezetője jelöli ki. A bizottság megszervezéséről a KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalat gondoskodik.

A bizottság összetételét úgy kell megállapítani, hogy arányosan vegyenek részt benne műszakiak /kutatók, mérnökök stb./ és könyvtárosok /dokumentalisták/.

3. Az állománygyarapítási munkabizottság főbb feladatai a következők:

a/ az iparág gyűjtőköri kóderének összeállítása a műszaki fejlesztési tervekhez igazodva;

- b/ az iparági gyűjtőkör meghatározása alapján az iparághoz tartozó vállalatok és intézetek könyvtárainak szakosítása, gyűjtőkörének pontos körülhatárolása;
 - c/ a gyűjtőköri szakosítás figyelembevételével a szakkönyvtárak állományának megvizsgálása abból a célból, hogy mennyire felel meg az újonnan megállapított gyűjtőkörnek; a bizottság javaslatot tesz a gyűjtőkörbe nem tartozó műveknek az állományból való kiiktatására és más szakkönyvtáraknak történő átadására;
 - d/ az iparág devizaigényes beszerzéseire megállapított költségkeret szétoosztása az iparághoz tartozó vállalatok és intézetek között;
 - e/ döntés az iparághoz tartozó vállalatok és intézetek által benyújtott devizaigényes rendelésekről.
4. Az állománygyarapítási munkabizottság tevékenységét az alábbi keretek között végzi:
- a/ az állománygyarapítási munkabizottság munkatervét az iparigazgatóság műszaki osztálya, a KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalat és az ágazati tájékoztató iroda együtt dolgozza ki egy évre előre, negyedévi bontásban; mivel az ágazati irodák megszervezésének befejezése 1962 első felélének végére várható, az állománygyarapítási munkabizottságok megszervezését és 1962 második felélére szóló munkatervének kialakítását 1962. június 30-ig el kell végezni;
 - b/ az állománygyarapítási munkabizottság minden negyedévben ülést tart; a bizottságot az ágazati tájékoztató iroda vezetője hívja egybe, és előre tájékoztatja a bizottság tagjait azokról a problémákról, amelyekről tárgyalni és dönteni kell, továbbá azokról a feladatokról, amelyeket a bizottság tagjainak kell elvégezniük. Az ülésen megállapodnak az elvégzendő feladatokban: egyénekre /csoportokra/ elosztják, s meghatározzák a feladatok elvégzésének ütemtervét; a munkabizottsági tagok részére biztosítani kell a feladatuk elvégzéséhez szükséges munkaidőt, ha a feladatok elvégzése nem munkaköri kötelességük; vagy lehetőséget kell találni arra, hogy a bizottságban kifejtett külön munkájukért díjazásban részesüljenek.
5. Az állománygyarapítás koordinálásának megszervezése érdekében az alábbi nyilvántartásokat, szolgáltatásokat kell megvalósítani:
- a/ megfelelő bibliográfiai apparátust /nemzeti bibliográfiák, országos és nemzetközi központi kötetkatalogusok, címjegyzékek, kiadói katalógusok, kurrens bibliográfiák stb. stb./ kell létesíteni az ágazati tájékoztató irodákban, illetve a KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalatban;
 - b/ a rendelésre kiválasztott könyvekről cédulanyilvántartást

kell készíteni minden vállalatban; a cédulákon fel kell tüntetni a bibliográfiai adatokat, az árat, az igénylő vállalat nevét és esetleg azt a forrást, ahol a könyvről ismertetés található; a cédulát 2 példányban kell megírni, s az egyik példányt át kell adni az ágazati tájékoztató irodának; az iroda a beérkezett cédulákat betűrendbe rendezi, és így mutatja be az állománygyarapítási munkabizottságnak, amely így át tudja tekinteni azt is, hogy ugyanazt a művet hány vállalat kívánja megrendelni;

- c/ annak megállapítására, hogy valamely mi /dokumentum/ az iparághoz tartozó vállalatokban megvan-e már, iparági központi katalógust kell készíteni elsősorban a könyvekről és folyóiratokról.

A kurrens központi könyvkatalógus készítését úgy kell megkezdeni, hogy a devizaigényes rendelések először az ágazati irodához érkezzenek, s csak központi nyilvántartásba vétel /esetleg katalogizálás/ után kerüljenek a vállalatokhoz; a kurrens központi könyvkatalógus készítéséhez fel lehet használni az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában hamarosan megjelenő Külföldi Könyvek Gyarapodási Jegyzékét is; e Jegyzék alapján azt is meg lehet állapítani, hogy az iparágat érdeklő szakkönyvek az iparágon kívül mely könyvtárakban találhatók. A KKGJY-ének mennél teljesebbé tétele érdekében az ágazati irodának és az alközpontnak együtt kell gondoskodnia arról, hogy külföldi beszerzéseit minden vállalati könyvtár bejelentse az OSZE-nak /17/.

Az egész külföldi könyvállomány visszamenőleges feldolgozása a központi katalógus részére súlyos probléma. Megoldását minden iparágban külön kell mérlegelni elsősorban abból a szempontból, hogy mekkora a teljes iparági állomány, s megvan-e a lehetősége annak, hogy azt központilag feldolgozzák, esetleg egy-két fejlettebb intézeti, vállalati műszaki könyvtár vagy alközpont közreműködésével s a feldolgozást megkönnyítő technikai eljárások alkalmazásával /18/. A központi feldolgozás kérdését feltétlenül tanulmányozni kell, s az eddigi /főleg külföldi/ tapasztalatok figyelembevételével kell a megoldást kimunkálni.

Egyszerűbb probléma a folyóiratok iparági központi katalógusának elkészítése, mivel az alközpontban kb. 180 vállalat bejelentése alapján össze van állítva az 1945 óta beszerzett külföldi folyóiratok cédulajegyzéke a lelőhely feltüntetésével, s ez a jegyzék az évben sokszorosított kiadványban is megjelenik. Az alközponti katalóguson kívül az iparági központi katalógushoz fel kell még használni az OSZE-ban lévő Külföldi Folyóiratok Központi Címjegyzékét /19, 20/, az OMK központi katalógusát és esetleg a Kultura nyilvántartásait.

- d/ sokszorosító és fotoszolgálatot kell létesíteni az ágazati műszaki tájékoztató iroda keretében s azokban a vállal-

latokban, intézetekben, amelyek nagyobb mennyiségben szereznek be külföldi szakirodalmat. Ezt a szolgálatot úgy kell kiépíteni, hogy fennakadás nélkül, s aránylag rövid idő alatt el tudja látni a mikrofilmezési, illetve másolási és sokszorosítási igények kielégítését.

Gondoskodni kell arról, hogy az ágazati központban és a nagyobb vállalatokban, intézetekben beszerezzenek mikroleolvasó készüléket;

e/ az iparági szakkönyvtárak fölőse, de még használható állományának tárolására, elosztására központi letéti könyvtárat kell létesíteni az ágazati tájékoztató iroda keretében, és gondoskodni kell arról, hogy ide kerüljenek azok a dokumentumok, amelyeket a gyűjtőkori változás vagy szigorítás folytán az egyes szakkönyvtárak állományából kiiktatnak.

6. Az iparágon belül összehangolt beszerzési javaslatok további, iparágak közötti összehangolását az alközpont végzi. Ennek érdekében az alközpont állománygyarapítási egyeztető munkabizottságot szervez az iparigazgatóságok, a KGM Iparpolitikai Főosztály, az Országos Műszaki Könyvtár és az alközpont e célra kijelölt munkatársaiból. Ez a bizottság hasonló elvekkel és munkamódszerekkel dolgozik, mint az iparági állománygyarapítási munkabizottság. A bizottság részletes programját, adminisztratív munkamódszereit az alközpont könyvtárhálózati csoportjának javaslatára a bizottság maga dolgozza ki. A bizottság az iparági munkabizottsággal egyidőben alakul meg, és azzal párhuzamosan végzi felsőbb szinten összehangoló tevékenységét.

+
+ +

Az állománygyarapítás megszervezésének ez a vázlatos ismertetése is jelzi, hogy milyen sokrétű problémakomplexum megoldását kell elvégeznünk. A problémák alapos kidolgozására, megoldási lehetőségek vizsgálatára célszerű előkészítő munkabizottság szervezése az OMK, az alközpont és néhány vállalati, intézeti szakkönyvtár /tájékoztató részleg/ munkatársaiból.

Az előkészítő bizottság feladata lesz, hogy e tanulmány, továbbá a külföldi szakirodalom tanulságainak felhasználásával mélyrehatóan elemezze a megoldásra váró szervezési problémákat, és az állománygyarapítás összehangolását célzó gyakorlati munka megkezdésének idejére meghatározza azokat a leghelyesebbnek látszó szervezési mód-szereket, amelyekkel az előzőekben ismertetett feladatokat a legkedvezőbbben, leggyorsabban, leggazdaságosabban lehet megoldani.

+
+ +

H I V A T K O Z Á S O K :

1. DOWNS, Robert B.: Az állomány kérdésével kapcsolatos vizsgálatok. Könyvtártudományi kutatások. A Library Trends című folyóirat szemléje. Bp. 1961, OSZK-KMK. p. 55-72.
/Külföldi könyvtári szakirodalom. 7./
2. Az országos távlati tudományos kutatási terv részére kidolgozott könyv- és könyvtártudományi kutatási tematika. Magyar Könyvszemle, 1961. június /különszám/, p. 133-134.
3. LIPOVSKY, J.: A csehszlovák könyvtárak egységes rendszerének szerepe és feladatai az ország szocialista építésének időszakában. Citatel', 1960. 1.sz. p. 1-10. OSZK Ford. 2306.
4. A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1.018/1956/III. 9./ számú határozata a könyvtárügyről szóló 1956. évi 5.számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról. Művelődési Közlöny, 1956. márc. 16. /különszám/ p. 3.
5. A művelődésügyi miniszter 103/1958./M.K.2./M.M.számú utasítása a műszaki termelési könyvtári hálózatról. Művelődési Közlöny, 1958. jan. 15.p. 12-13.
6. Irányelvek a műszaki termelési könyvtári hálózati alközpontok feladatainak ellátására. Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1958. 3.sz. p. 16.
7. BENEFDEK Jenő: Az állománygyarapítás kérdései a műszaki termelési könyvtári hálózatban. Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1958. 1.sz. p. 35-40.
8. A könyvtárügy második ötéves tervének irányelve. A Könyvtáros, 1960. 6.sz. p. 401-408.
9. DARABOS Pálné: Iparági szakkönyvtári csoportok. Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1960. 6.sz. p. 1-10.
10. BALÁZSI Béla - GYÖRE Pál: Az ágazati propaganda irodák működésének és szervezetének irányelve. Bp. 1961, KGM Műsz.Inf. és Ford.V. 13 lev. /Házi soksz./
11. FAZEKAS István: A műszaki írásos propaganda helyzete megyénkben, operatív tervjavaslat fejlesztése érdekében./Az 1961. okt. 26-án tartott ankét tájékoztató referátuma./
12. GIBB, I.P.: Foreign book procurement. The decennial Farmington Plan, survey and afterwards. Journal of Documentation, 16.k. 1.sz. 1960. p. 1-9.
13. FLOGSTAD, Hans: A Scandia-terv. Együttműködésen alapuló állománygyarapítás Skandináviában. Bok og Bibliotek, 26.k. 4.sz. 1959. p. 205-206. OSZK Ford. 2237.
14. NYESZMEJANOV, A.N.: A tudomány utjai. Magyar Tudomány, 1961. 4.sz. p. 211.

15. HARASZTHY Gyula: A devizaigényes külföldi könyvbeszerzés elemzésének néhány tanulsága. Magyar Könyvszemle, 1961. 1.sz. p. 91-99.
16. BALÁZS Sándor: A műszaki ismeretközlés külföldi folyóiratbázisa Magyarországon. Az Országos Műszaki Könyvtár Évkönyve, 1959. Bp. 1960, OMK p. 103-120.
17. HARASZTHY Gyula: Az országos gyarapodási jegyzékek megjelentése elé. A Könyvtáros, 1961. 8.sz. p. 457-458.
18. BARABÁSI Rezső: Gyarapodási jegyzékek és kötetkatalógusok gyors és olcsó megoldása Hollerith és foto módszer kombinálásával. Magyar Könyvszemle, 1960. 1.sz. p. 1-11.
19. PAJKOSSY Györgyné: A Külföldi Folyóiratok Központi Címjegyzéke /KFKC/. Magyar Könyvszemle, 1960. 3.sz. p. 338-339.
20. SZ.NÉMETH Mária: A külföldi folyóiratok központi címjegyzékével /KFKC/ kapcsolatos munkák jelenlegi helyzete. Magyar Könyvszemle, 1961. 3.sz. p. 329-331.

= o o o =

H O Z Z Á S Z O L Á S O K:

BENEDEK Jenő, az Országos Műszaki Könyvtár könyvosztályának vezetője:

A szakirodalomnak szinte átláthatatlan tömege és fajtái, a szakirodalmi "áradat" az állománygyarapításban munkálkodó könyvtárosokat nagyon nehéz feladat elé állítja. A nehézségek igen sokrétűek. GYÖRE Pál tanulmányának érdeme, hogy ezeket a nehézségeket sorra is veszi /bár nem rangsorolja/, és így utalni tud arra is, hogy az állománygyarapítás egybehangolását raktározási és feldolgozási szempontok is erősen indokolják. Ezek azonban csupán "melléktermékek", és a tanulmány végig az állománygyarapítás egybehangolásának szükségességéről és ennek mikéntjéről beszél.

Az állománygyarapítás egybehangolásának szükségességét az OMK gyakorlatából és tapasztalataiból kiindulva is csak indokolni és nem cáfolni lehet. Az állománygyarapítás nehézségeit és ezzel egyben az összehangolás szükségességét két fő vonalon látjuk legvilágosabban kirajzolódni: valószínűleg kevés könyvtárunk állíthatja magáról azt, hogy teljes áttekintést tud szerezni gyűjtőköre szakirodalmáról. Áll ez a megállapítás elsősorban a központi jellegű és a szaktudomány egész területét gyűjtőkörileg felölelő tudományos nagykönyvtárakra, hálózati központokra, de jelentős mértékben ez a helyzet a hálózaton belüli nagyobb egységeknél /alközpontok/ és a tagkönyvtáraknál.